

Т. І. Обуховська,
к. н. держ. упр., начальник служби інформаційного забезпечення
Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення Служби безпеки України

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.6.97

ЕВОЛЮЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

T. Obuhovskaya,
Candidate of Sciences in Public Administration, Head of the Information Support Service
Department of Information and Analytical Support Security Service of Ukraine

EVOLUTION OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISMS FOR THE PROTECTION
OF PERSONAL DATA IN THE CONTEXT OF THE ESTABLISHMENT
OF THE DIGITAL ECONOMY IN UKRAINE

Світова цифрова економіка досягає повноліття, проте залишається сферою з нерозкритим потенціалом для України. Глобальний цифровий простір динамічно розвивається під впливом активної інвестиційної діяльності провідних країн світу та агресивної політики найбільших ІТ-компаній.

Поняття цифрової економіки складне і багатогранне, й у науковому середовищі нині немає консенсусу в тому, що слід розуміти під цим явищем. Згідно з найбільш поширеним визначенням, цифровою економікою слід уважати ту частину економічної діяльності, яка спирається на використання цифрових технологій та даних. Масштаби і суть такої діяльності швидко змінюються: цифрова економіка, її обсяг і складність структури стрімко зростають. Очевидним є її прямий вплив на економічні процеси в кожній країні. Тому питання захисту персональних даних в умовах становлення та розвитку цифрової економіки, що полягає в усвідомленні наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набутті громадянами цифрових компетенцій, а також визначенні критичних сфер та проектів цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій є сьогодні одним із найбільш актуальних.

The global digital economy is reaching its maturity, but remains a sphere of undiscovered potential for Ukraine. Global digital space is dynamically developing under the influence of the active investment activity of the leading countries of the world and the aggressive policies of the largest IT companies.

The concept of a digital economy is complex and multifaceted, and today the scientific environment don't have consensus in what should be understood in this phenomenon. According to the most widespread definition, the digital economy must be considered as a part of the economic activity

based on the usage of digital technologies. The scale and essence of such activities are changing very fast: the digital economy, its volume and complexity of the structure are growing rapidly. Obvious is its direct impact on economic processes in each country. In the context of the formation and development of the digital economy, which consists in understanding the existing challenges and tools for the development of digital infrastructures, the acquirement of digital competences by citizens, and identification of critical areas and digitalisation projects, the stimulation of the domestic market for production, usage and consumption of digital technologies, the question of the personal data protection is today one of the most relevant.

XXI centuries technological changes touching the "unification" of telecommunication, IT technologies and innovations, led to the introduction of the terms "digital technologies", "digital agenda", "digital economy" into the scientific usage. The last one is a type of economy characterizing the active implementation and usage of digital technologies for the collection, storage, processing and transmission of information in all spheres of human activity. "Digital Whirlwind" formed by the digital technologies, opens up unique opportunities for the development of our economy and improving the quality of citizens' life. The rapid and profound results of the transition to the "digitalization" will only be possible if "digital" transformation will become the basis of the life of Ukrainian society, business and government institutions, will be a habitual and everyday phenomenon, will interfere with our genetic code, will be "our key strategy on the way to prosperity and the basis of Ukraine's well-being". At the same time, the conditions for the use of informational and digital technologies and electronic communications in economic, financial, banking, cultural, law enforcement and other forms of modern international cooperation involve the free movement and growth of flows of information resources concerning goods, capital and services, which are usually accompanied by various personal data. We know that new technologies and networks allow you to "squeeze" time and "cut" distances, gain political, economic, technological and other benefits, both in terms of reaching the interests of individuals and in the scale of groups of people, region and country. On the other hand, the problem of unlawful and unauthorized actions to obtain and use personal data about individuals still exist.

Ключові слова: цифрова економіка, глобальний цифровий простір, персональні дані, цифрова економіка, організаційно-правові механізми, інформація, захист інформації.

Key words: digital economy, global digital space, personal data, digital economy, organizational and legal mechanisms, information, information protection.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Технологічні зміни, що характерні для XXI ст. в частині "зрощування" телекомунікаційних, ІК технологій та інновацій, зумовили введення в науковий обіг понять "цифрові технології", "цифрова адженда", "цифрова економіка". Остання являє собою тип економіки, що характеризується активним впровадженням і використанням цифрових технологій збору, зберіганням, обробкою й передачею інформації в усі сфери людської діяльності. "Цифровий вихор" який утворюють цифрові технології, відкриває унікальні можливості для розвитку нашої економіки та підвищення якості життя громадян. Швидкі та глибинні наслідки від переходу на "цифру" будуть можливими лише тоді, коли "цифрова" трансформація стане основою життєдіяльності українського суспільства, бізнесу і державних установ,

буде звичним й повсякденним явищем, вплететься в наш генетичний код, буде "нашою ключовою аджендою на шляху до процвітання і основою добробуту України" [1]. Разом з тим, умови застосування інформаційно-цифрових технологій та засобів електронної комунікації в економічній, фінансовій, банківській, культурній, правоохоронній і інших формах сучасної міжнародної співпраці передбачають вільний рух та збільшення потоків інформаційних ресурсів щодо товарів, капіталів і послуг, які звичайно супроводжуються різними персональними даними. Так, нам відомо, що нові технології та мережі дозволяють "стискати" час та "скорочувати" відстані, отримувати політичні, економічні, технологічні та інші переваги як у плані досягнення інтересів окремих осіб, так і в масштабах груп людей, регіону та країни. З іншого боку, проблема неправомірних і несанкціонованих дій з отримання та ви-

користання персоналізованої інформації про фізичних осіб продовжує існувати.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням захисту персональних даних присвячено багато різнопланових праць як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Так, серед вітчизняних варто виділити праці: А. Анісімова, І. Арістової, О. Баранова, Ю. Батурина, І. Бачила, З. Богатиренко, В. Дзюндзюка, А. Марущака, О. Жуковської, Є. Захарова, І. Кісельова, М. Лапчинського, В. Ліпкана, А. Левенчука, А. Лушнікова, Р. Марутян, А. Минькова, Є. Муньє, А. Семенченко, О. Соколова, О. Сосніна, В. Степанова, Ю. Тихомирова, В. Цимбалюка, А. Чернобай, М. Швеця й ін.

Окремі аспекти проблеми захисту персональних даних досліджували зарубіжні науковці: К. Беннетт, Д. Боркінг Л. Брендейс, С. Дейвіс, Р. Кларк, В. Котші, М. Кьорбі й ін. Незважаючи на те, що порушеною проблематикою займаються багато науковців, деякі її аспекти сьогодні залишаються малодослідженими та дискусійними, особливо в контексті стрімкого проникнення в усі сфери життя інформаційних технологій, впровадження цифрового суспільства й цифрової економіки. Цінними в науковому сенсі дослідженнями проблематики становлення цифрової економіки є наукові праці та практичні дослідження і розробки таких знаних учених й винахідників: В. Айзексон, С. Бранд, Дж. Вейлз, Е. Вільямс, Б. Гейтс, Б. Елбрехт, Д. Енгельбарт, Дж. Ліклайдер, Дж. Фон Нейман, Е. Петерс, С. Хантінгтон.

Українські вчені-економісти теж активно долучаються до творення понятійного апарату інституціональної палітри системних досліджень цифрової економіки. Серед них імена В. Гройсмана [2], В. Гейця, А. Гриценка, Ю. Зайцева, С. Кубіва, О. Москаленко, Т. Єфименко.

Але, разом з тим, значна кількість проблем щодо бачення концепції цифрового розвитку, видів продуктів такої економіки та послуг, які цифрова економіка продукує і надає, а також механізмів захисту персональних даних в умовах розвитку цифрової економіки, залишаються недостатньо розкритими.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз розвитку організаційно-правових механізмів захисту персональних даних в умовах створення цифрової економіки в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО ЗМІСТУ

Цифрова економіка створює нові продукти, формує нові потреби, а швидкість і обсяг отримання інформації збільшуються з кожним днем. Всі ці процеси відкривають значні можливості для створення і розвитку бізнесу, заснованого на нових технологічних рішеннях або бізнес-моделях, які не застосовувалися раніше. На сучасному етапі розвитку світової економіки все більше уваги приділяється цифровим технологіям та електронному бізнесу. Сюди спрямовуються інвестиційні потоки та тут накопичуються людські та фінансові ресурси світу. Статистика показує, що найбільшого поширення сучасні технології отримали в країнах з найвищим співвідношенням ВВП до числа працюючого населення. Разом з тим,

цифрова економіка залишається сферою з нерозкритим потенціалом для України.

Цифрова економіка — форма економічних відносин у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт і послуг, наданих в електронному вигляді за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [5].

В епоху цифрової економіки основним ресурсом є невичерпна, точна, надійна, правдива та своєчасна інформація. Основним майданчиком для розвитку цифрової економіки є віртуальна мережа Інтернету. В епоху ринкової економіки і за часів Сміта мало сенс розраховувати точку беззбитковості і оптимальні розміри фірм і компаній, для цифрової економіки — це не важливо: компанія може бути дуже маленькою і при цьому успішно розвиватися. Власник може бути одночасно і керівником, і виконавцем всіх етапів роботи компанії. Головною "цінністю" в цифрову економіку є клієнт — який стає головним в процесі економічної діяльності. Тому що без нього немає сенсу в ній самій. Клієнт вибирає товар покладаючись на поради, особистий досвід і рекламу, продавець, як правило, не має можливості особисто контактувати з покупцем. При цьому реклама також має свою вагу, тільки це вже інтернет-реклама, інтернет-мода, інтернет-друзі, інтернет-захоплення і т.д. [7].

При системному державному підході "цифрові" технології будуть стимулювати розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з істотних факторів підвищення продуктивності, економічного зростання, створення робочих місць, а також покращення якості життя громадян України [1].

Впровадження цифрової економіки в Україні на початковому етапі має відбуватися одночасно за трьома напрямками:

- технологічним, де всі рішення техніко-технологічного характеру, повинні бути стандартизовані, тобто бути безпечним та сертифікованими;

- інституційно-економічним, який передбачає організацію нових моделей управління та бізнес-моделей з використанням розумних речей, промислового Інтернет-речей, блокчейн технологій, її інституційного забезпечення, відповідати нормативно-правовій базі соціально-економічних відносин суспільства;

- виробничим, що включає в себе конкретні бізнес-додатки, які відповідають вимогам моделей управління другого напрямку, який базується на технічному забезпеченні та інфраструктурі першого напрямку [8].

Цифрова епоха змінює підхід до ведення бізнесу, а також вимоги до використовуваних інформаційних технологій: систем управління маркетингом, продажами і сервісом; телефонії і месенджером; системам документообігу і управління персоналом; облікових систем і безлічі інших корпоративних додатків, а це в свою чергу вкотре доводить, що інституціональні зрушення в економіці в напрямі повної її цифровізації — це довгохвиловий перетворювальний процес соціально-економічного та авангардного характеру розвитку структурних одиниць.

Важливими векторами діяльності нашої держави є політична й економічна інтеграція України з ЄС. Ми спостерігаємо стрімке проникнення в усі сфери життя

інформаційних технологій, впровадження цифрового суспільства й цифрової економіки. У цій сфері важливе місце займає питання електронної ідентифікації. В Україні процеси електронної ідентифікації перебувають ще на етапі розвитку, зокрема через те, що в інформаційних системах використовуються засоби електронної ідентифікації користувачів, які повною мірою не забезпечують безпеку, захист персональних даних, достовірність ідентифікації, інтероперабельність і комфортність використання.

У прийнятому Європейською Комісією ще 26 серпня 2013 р. "Цифровому порядку денному Європи" визначено, що фрагментація цифрового ринку, відсутність сумісності та зростання кіберзлочинності є основними перешкодами на шляху ефективного розвитку цифрової економіки.

В Україні на сьогодні найпоширенішим і законодавчо врегульованим є такий засіб електронної ідентифікації, як електронний цифровий підпис (ЕЦП). Проте ЕЦП використовується, як правило, для вирішення такого основного завдання, як подання суб'єктами підприємства електронної звітності до фіскальних органів та державних службовців їх декларацій. При цьому інші сфери, де потрібна належна ідентифікація особи, — електронна торгівля, взаємодія з державними органами, наприклад, з питань одержання документів або встановлення транскордонних зв'язків з іншими державами, — поки ще на етапі становлення та розвитку.

Банківський сектор, враховуючи важливість інформації ідентифікації, що адмініструється, а також ризики, пов'язані із шахрайською діяльністю з викрадення та використання чужих ідентифікаційних даних, застосовує ґрунтовний підхід до встановлення електронної ідентифікації та використання механізмів автентифікації. Обов'язковим при налагодженні взаємин з банком є встановлення особи під час особистого візиту. Однак процедура автентифікації може бути різною: від використання пари "логін — пароль" до засобів криптографії.

Останньою знаковою подією в розвитку цифрової економіки та суспільства можна назвати прийняття Закону "Про електронні довірчі послуги" [10]. Передумовою до прийняття цього Закону фактично є набрання чинності Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій, у межах внутрішнього ринку. Сам Закон запозичив досить багато визначень і положень із Директиви. Вітчизняний нормативний акт дає визначення терміну "електронна ідентифікація" — процедура використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, які однозначно визначають фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи. При цьому ідентифікаційні дані особи — це унікальний набір даних, який дає змогу однозначно встановити фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи. А сама процедура ідентифікації особи є використанням ідентифікаційних даних особи з документів, створених на матеріальних носіях, та/або електронних даних, у результаті виконання якої забезпечується однозначне встановлення фізичної, юридичної особи або представника юридичної особи.

Є великі сподівання, що прийнятий Закон сприятиме побудові більш ефективної системи електронної ідентифікації. Для одержання багатьох послуг чи реалізації своїх прав та обов'язків шляхом використання інформаційно-телекомунікаційних систем дуже важливо визначити й установити фізичну або юридичну особу, яка є учасником е-транзакції.

Звісно, одного прийняття законодавчого документа недостатньо, потрібний також комплекс заходів щодо реалізації положень такого документа. Саме прийняття документа можна розцінювати як рушійну силу, за допомогою якої можна досягти комплексного результату з поліпшення механізмів електронної ідентифікації.

Встановлення належного механізму електронної ідентифікації дасть змогу здійснювати транзакції оперативніше; такі транзакції будуть більш надійними й економними в грошовому виразі. Передбачається спрощення взаємодії фізичної чи юридичної особи з органами державної влади, зменшення корупційної складової в країні, бюрократії, а також зниження паперового документообігу. Системи електронного урядування, електронної медицини, надання адміністративних послуг в електронній формі, електронна торгівля стануть доступнішими й безпечнішими. Схеми ідентифікації, що взаємно визнаються, дадуть змогу взяти участь у транскордонних взаємодіях з урядом і представниками бізнесу з інших країн. В аспекті міжнародної співпраці в українських резидентів з'явиться можливість комунікувати з іноземними суб'єктами в межах єдиного правового цифрового поля. Надійні ідентифікаційні рішення мають зменшити втрати, пов'язані із шахрайством і кіберзлочинністю, створити більш високий рівень конфіденційності та безпеки під час передачі даних та інформації між учасниками електронного простору.

Поняття "особа" може мати стосунок як до фізичних, так і юридичних осіб. При цьому статус ідентифікаційних даних зазначених осіб дещо відрізняється. Унікальний набір даних, який дає змогу однозначно встановити фізичну чи юридичну особу, становить ідентифікаційні дані. За допомогою таких даних і здійснюється ідентифікація осіб.

В Україні досить слабо захищається використання персональних даних, на відміну від інших європейських країн. Наприклад, у Великобританії компанії, що використовують персональні дані, мають зареєструватися в спеціальному реєстрі. За недотримання правил Information Commissioner's Office — органом, уповноваженим захищати права в галузі передачі інформації, можуть бути накладені серйозні санкції: від значних штрафів до кримінальної відповідальності. Тому підприємства ретельно та виважено підходять до питання використання персональної інформації.

В Україні ж не спостерігається суворості в додержанні законодавства про захист персональних даних. Не виключено той факт, що така ситуація склалася через відсутність належного державного контролю в цій сфері, дієвих заходів з виявлення порушень і притягнення до відповідальності.

На офіційному сайті Уповноваженого з прав людини опубліковано інформацію про результати перевірок додержання законодавства про захист персональних

даних. У 2015 році було перевірено всього 62 суб'єкта, серед яких це 11 власників персональних даних, які здійснюють свою господарську діяльність у сфері надання телекомунікаційних та інших споживчих послуг.

З огляду на результати проведених перевірок основними порушеннями при обробці персональних даних є:

- невідповідність внутрішніх положень володільця персональних даних вимогам чинного законодавства про захист персональних даних;

- відсутність повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про обробку персональних даних, яка становить особливий ризик для прав і свобод суб'єктів персональних даних та про створення (визначення) відповідального структурного підрозділу або відповідальної особи, що організовує роботу, пов'язану із захистом персональних даних при їх обробці, у випадку коли таке повідомлення вимагається відповідно до закону (статті 9 та 24 ЗУ "Про захист персональних даних") [11];

- відсутність обліку працівників, які мають доступ до персональних даних суб'єктів персональних даних, що передбачено п. 3.5 Типового порядку обробки персональних даних, затвердженого наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.2014 № 1/02-14 [12];

- не ведеться (ведеться частково чи не в повному обсязі) облік операцій, пов'язаних з обробкою персональних даних суб'єкта та доступом до них, як це передбачено п. 3.11 Типового порядку;

- у працівників, які мають доступ до персональних даних не відбирається зобов'язання не допускати розголошення у будь-який спосіб персональних даних, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням професійних обов'язків, що передбачено частиною третьою статті 10 Закону;

- майже всі володільці отримують згоди на обробку персональних даних від працівників для реалізації прав та обов'язків у сфері трудових відносин, у той час як обробка персональних даних працівників здійснюється на підставі дозволу, наданого володільцю персональних даних, відповідно до закону виключно для здійснення його повноважень, а тому окрема згода на обробку таких відомостей згідно з Законом не вимагається;

- склад та зміст персональних даних, що обробляється в багатьох випадках є надмірним стосовно визначеної мети їх обробки;

- не дотримання принципу строковості обробки (зберігання), а саме обробка персональних даних здійснюється довше, ніж це необхідно для законних цілей, у яких вони збиралися або надалі оброблялися, що не відповідає вимогам частини восьмої статті 6 Закону.

Станом на 1 січня 2019 р. за офіційними даними Головного управління статистики в Україні зареєстровано 309765 юридичних осіб. Тобто перевірено тільки 0,02% від загальної кількості підприємств.

Раніше в Україні було встановлено обов'язкову реєстрацію баз персональної даних. Це привнесло багато плутанини в бізнес-діяльність підприємств, оскільки потрібно було реєструвати кожну базу даних, якою користується підприємство, і було багато незрозумілого, пов'язаного з такою реєстрацією. Тоді підприємства

були стурбовані персональними даними, адже ніхто не хотів одержати припис про виплату штрафу.

Що стосується даних юридичних осіб, то тут ситуація виглядає інакше. Спеціального закону, який передбачав би регулювання використання даних про юридичних осіб, немає. Якщо дані про фізичну особу за промовчанням є конфіденційною інформацією, то ідентифікаційні дані про юридичну особу відкриті й доступні. В Україні будь-який охочий може ознайомитися із загальнодоступною інформацією про підприємство, відвідавши єдиний державний реєстр, який доступний в онлайн-режимі. Підприємства можуть тільки обмежувати доступ до цінної та секретної інформації шляхом прийняття відповідних локальних актів, підписання договорів про конфіденційну інформацію, у яких визначається обсяг інформації, що не підлягає розголошенню. Але такі дані не є ідентифікаційними даними, а належать до діяльності компанії: відомості про унікальні бізнес-процеси, про процес створення та виробництва продукції, стратегії розвитку тощо. По суті, ідентифікаційними даними може бути ідентифікаційний код юридичної особи, який присвоюється з моменту державної реєстрації підприємства. Наприклад, з метою фінансового моніторингу ідентифікаційними даними юридичної особи вважатимуться навіть дані бенефіціарів такої компанії.

Можна виділити такі основні аспекти, реалізація яких посприє поліпшенню механізму захисту даних:

- 1) суб'єкти, які одержують ідентифікаційні дані, провайдери послуг електронної ідентифікації й електронних послуг повинні впроваджувати комплекс організаційних, технічних та інженерно-технічних заходів та/або програмних і технічних засобів для захисту персональних даних і надавати відповідний рівень гарантій безпеки щодо ризиків втрати, несанкціонованого доступу або зловживання, знищення, зміни, ненавмисного або навмисного розголошення персональних даних, запобігання витоку, знищення та блокування інформації, порушення цілісності й режиму доступу до неї;

- 2) персональні й ідентифікаційні дані мають використовуватися виключно з метою, зазначеною в повідомленні про мету обробки даних;

- 3) удосконалення роботи уповноважених органів з контролю за дотриманням законодавства про захист персональних даних і захисту інформації в інформаційних мережах;

- 4) підвищення інформаційної культури та культури безпеки в інформаційному середовищі;

- 5) при взаємодії учасників в електронному середовищі повинна бути забезпечена можливість надання тільки тих даних, які потрібні для здійснення конкретної онлайн-транзакції чи одержання електронної послуги.

Персональні дані, як найбільш чутлива, делікатна і пріоритетно важлива для людини інформація, посідає особливе місце в інформаційних відносинах. Проблема їх захисту та поширення все життя супроводжує людину та пронизує усі сфери діяльності суспільства і держави. Від розуміння важливості й необхідності створення системи ефективного захисту персональних даних залежить спокій та благополуччя як окремої людини, так і держави. Узагальнення основних принципів захис-

ту персональних даних, які відображаються у положеннях всіх міжнародних стандартів, передбачає обов'язкове дотримання конкретних умов застосування персональних даних для будь-яких суб'єктів інформаційних відносин, при яких персональні дані повинні:

- бути доступними для суб'єкта даних;
- бути точними і оновлюватися;
- бути отримані законним способом;
- оброблятися з конкретною метою та за згодою на це суб'єкта даних і в кількості мінімально необхідній для визначеної мети;
- використовуватися тільки згідно з визначеною метою;
- бути захищеними від несанкціонованого доступу та незаконної обробки [11].

Суб'єкт персональних даних має право на те, щоб не приймалося рішення, яке ґрунтується виключно на автоматизованій обробці його даних. Таким чином, будь-яка обробка персональних даних повинна здійснюватися законно, бути справедливою і прозорою для суб'єктів даних, та виконуватися тільки згідно конкретно визначеної мети.

Узагальнення нових правил організаційно-правового забезпечення захисту персональних даних у Європейському Союзі передбачає наступне. За Регламентом ЄС 2016/679 від 27.04.16 р. створюється Рада Європи по захисту даних як окремий орган Європейського Союзу, який є юридичною особою. Склад Ради складається з представників контролюючих (наглядових) органів кожної держави-члена ЄС, Європейського супервайзера (Європейський інспектор) по захисту даних та Європейської Комісії (призначає голову Ради).

Згідно з положенням Конвенції № 108 Ради Європи від 1981 р. та "Пакету захисту даних" Європейського Союзу від 2016 р. у всіх європейських країнах та країнах, які пов'язані економічними відносинами з державами-членами ЄС, мають бути спеціальні державні інститути (один або декілька) по нагляду і контролю за дотриманням прав у сфері захисту персональних даних. Організаційно-правове та методологічне забезпечення мають здійснювати національні уповноважені органи нагляду (Омбудсмен чи Уповноважений) із захисту персональних даних, які є незалежними та підпорядкованими закону, підзвітними парламенту, у організаційних питаннях можуть бути підконтрольними уряду. Національні уповноважені органи призначають контролерів, які визначають цілі і засоби обробки персональних даних, яка здійснюється фізичною або юридичною особою, державним органом, установою або іншим органом ("процесором"), що обробляє персональні дані за його дорученням. Кожен контролер та процесор на підприємствах або в організаціях з чисельністю працівників більше 250 чоловік повинен вести облік діяльності по обробці персональних даних.

У корпораціях, підприємствах, організаціях тощо або їх об'єднаннях усіх форм власності має бути призначений спеціаліст по захисту даних. Він може бути штатним співробітником контролера або процесора, або виконувати задачі на підставі договору.

Держави-члени, національні наглядові органи повинні заохочувати розробку кодексів поведінки у сфері захисту персональних даних та створення механізмів

сертифікації захисту даних, з урахуванням специфіки галузей діяльності і конкретних потреб різних корпорацій, підприємств тощо, а також здійснювати моніторинг їх виконання.

Законодавство про захист персональних даних має значний масив багатограних та різнопланових документів. На сьогоднішній день у цій області населення має слабе уявлення про свої права і їх застосуванні на практиці, фахівців дуже мало і нові вимоги можуть погіршити ситуацію. Тому є необхідність у введенні в систему освіти за напрямом "інформаційне право" окремої спеціальності по юридичним та техніко-технологічним аспектам захисту персональних даних в цифрову епоху. Це може бути одним з важливих чинників на шляху професіоналізації зазначеної діяльності та приведення інформаційних відносин у відповідність з потребами щодо захисту прав людини згідно європейських правових стандартів та одночасно дотримання інтересів держави у сфері персональних даних.

ВИСНОВКИ

У статті проаналізовано основні проблемні питання організаційно-правових механізмів захисту персональних даних в умовах становлення та розвитку цифрової економіки та суспільства, проаналізовано наявні виклики та інструменти розвитку цифрових інфраструктур, визначені критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій. Запропоновано окремі загальні пропозиції щодо поліпшення механізму захисту даних. В подальшому, з метою вирішення завдання щодо гармонізації законодавства про захист персональних даних та приведення його у відповідність з Регламентом (ЄС) 2016/679, вбачається за доцільне досконале вивчення питань створення дієвої системи захисту персональних даних як пріоритетного напрямку для України, з впровадженням кращого європейського досвіду; питань взаємозгодження положень закону про захист персональних даних та закону про доступ до публічної інформації з можливими обмеженнями доступу до персональної інформації, а також щодо окремих функцій Наглядового органу, який буде контролювати дотримання прав громадян у сфері захисту персональних даних.

Література:

1. Цифрова адженда України — 2020 ("Цифровий порядок денний" — 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти "цифровізації" України до 2020 року [Електронний ресурс] / HITECH office. — грудень 2016. — 90 с. — Режим доступу: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee-3c3922.pdf>
2. Гройсман В. Цифрова економіка здатна стрімко підвищити ВВП. Новини економіки. 8 вересня 2017.
3. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill, 1995. 342 p.
4. Mesenbourg T. L. Measuring the Digital Economy / US Bureau of the Census, Suitland, MD. 2001. Retrieved from: <https://www.census.gov/content/dam/>

Census/library/workingpapers/2001/econ/umdigital.pdf

5. Про Національну програму інформатизації. Проект Закону про внесення змін до Закону України від 04.10.2018 р. № 9166 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3

6. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. Постанова КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>

7. Норец Н.К. Цифровая экономика: состояние и перспективы развития / Н.К. Норец, А.А. Станкевич // Инновационные кластеры в цифровой экономике: теория и практика: труды научно-практической конференции с международным участием 17—22 мая 2017 года / Под ред. доктора экон. наук, проф. А. В. Бабкина. — СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2017. — 592 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://inesprom.spbstu.ru/files/inprom-2017/inprom-2017.pdf>. — С. 173—179.

8. Буркальцева Д.Д. Алгоритм внедрения программы "цифровая экономика" / Д.Д. Буркальцева, Д.Г. Костень, Ю.Н. Воробьев // Инновационные кластеры в цифровой экономике: теория и практика: труды научно-практической конференции с международным участием 17—22 мая 2017 года / под ред. доктора экон. наук, проф. А.В. Бабкина. — СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2017. — 592 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://inesprom.spbstu.ru/files/inprom-2017/inprom-2017.pdf>. — С. 141—147.

9. Криворучко О.С. Імперативи формування та домінанти розвитку цифрової економіки у сучасному парадигмальному контексті / О.С. Криворучко, Н.М. Краус // Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХІХ ст.: збірник наук. пр. за матеріалами ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції, 2—3 листопада 2017 р. — Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2017. — С. 681—685.

10. Про електронні довірчі послуги. Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>

11. Про захист персональних даних. Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2297-17>

12. Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних. Наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.2014 р. № 1/02-14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14

References:

1. HITECH office (2016), "Digital Agenda of Ukraine 2020 ("Digital Agenda" — 2020). Conceptual Foundations (version 1.0). Priority areas, initiatives, projects of "digitalization" of Ukraine by 2020", available at: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (Accessed 25 Feb 2019).

2. Hrojsman, V. (2017), "The digital economy is capable of rapidly increasing GDP", *Novyny ekonomiky*, vol. 8.09.

3. Tapscott, D. (1995), *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*, McGraw-Hill, NY, USA.

4. Mesenbourg, T.L. (2001), "Measuring the Digital Economy", US Bureau of the Census, available at: <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/workingpapers/2001/econ/umdigital.pdf> (Accessed 25 Feb 2019).

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "About the National Program of Informatization. Draft Law", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3 (Accessed 25 Feb 2019).

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Resolution "Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018—2020 and approval of the plan of measures for its realization", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p> (Accessed 25 Feb 2019).

7. Norec, N.K. (2017), "Digital economy: state and development prospects", *Innovacionnye klasteri v cifrovoj jekonomike: teorija i praktika : trudy nauchno-prakticheskoy konferencii s mezhdunarodnym uchastiem [Innovation Clusters in the Digital Economy: Theory and Practice: Works of the Scientific and Practical Conference with International Participation]*, Izdatel'stvo Politehnicheskogo universiteta, St.Petersburg, Russia, 17-22 May 2017, pp. 173—179.

8. Burkal'ceva D.D. (2017), "Algorithm of introduction of the "digital economy" program", *Innovacionnye klasteri v cifrovoj jekonomike: teorija i praktika : trudy nauchno-prakticheskoy konferencii s mezhdunarodnym uchastiem [Innovation Clusters in the Digital Economy: Theory and Practice: Works of the Scientific and Practical Conference with International Participation]*, Izdatel'stvo Politehnicheskogo universiteta, St.Petersburg, Russia, 17—22 May 2017, pp. 141—147.

9. Kryvoruchko, O.S. (2017), "Imperatives of the formation and dominant of the development of the digital economy in the modern paradigmatic context", *Paradyhmal'ni zrushennia v ekonomichnij teorii XIX st.: zbirnyk naukovykh prats' za materialamy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferencii [Paradigm shifts in the economic theory of the nineteenth century: a collection of sciences. etc. on the basis of materials of the III International Scientific and Practical Conference]*, Kyiv, Ukraine, 2—3 November 2017, pp. 681—685.

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine "About Electronic Trust Services", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (Accessed 25 Feb 2019).

11. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "About protection of personal data", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2297-17> (Accessed 25 Feb 2019).

12. Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine for Human Rights (2014), Order "On Approval of Documents in the Sphere of Protection of Personal Data", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14 (Accessed 25 Feb 2019).

Стаття надійшла до редакції 26.02.2019 р.